

TEBÉ, C.; CABRÉ, M. T.; QUIROZ, G. (2002) «La gestió de la terminologia en les memòries de traducció». En: Chabás, J.; Gaser, R.; Rey, J. (ed.) *Translating Science. Proceedings 2nd International Conference on Specialized Translation. Barcelona, 28 February-2 March, 2002*. p. 175-185. ISBN: 84-477-0820-9 (CL).

*II Congrés Internacional de Traducció Especialitzada:
La traducció científica
Facultat de Traducció i Interpretació, Universitat Pompeu Fabra
28 de febrer – 2 de març de 2002*

LA GESTIÓ DE LA TERMINOLOGIA EN LES MEMÒRIES DE TRADUCCIÓ

Teresa Cabré, Gabriel Quiroz, Carles Tebé
Institut Universitari de Lingüística Aplicada
Universitat Pompeu Fabra

1. Introducció

En aquesta comunicació els autors presentem una primera proposta d'interacció en la gestió de la traducció especialitzada i la terminologia. Els resultats d'aquesta proposta procedeixen del projecte *Integració de la docència de terminologia i traducció*.

El model d'interacció que proposem consisteix a desenvolupar una metodologia de treball que integri en un mateix procés l'elaboració de traduccions i de glossaris terminològics per a la traducció. L'entorn de treball en què s'implementarà aquesta metodologia serà un entorn de traducció assistida per ordinador, concretament els anomenats sistemes de memòria de traducció.

Els sistemes de traducció assistida per ordinador (TAO) basats en memòries de traducció (TMS) han experimentat els últims anys un auge molt important, i s'implanten amb gran velocitat en la majoria d'entorns professionals que resolen traduccions especialitzades. La majoria de programes TMS consten d'una estructura modular que integra, entre altres elements, un entorn de traducció bilingüe i un gestor de bases de dades terminològiques. Fins al moment, però, no hi ha treballs publicats ni models pedagògics que expliquin com han d'interactuar textos i unitats terminològiques en aquests nous entorns de treball, ni com un i altre s'han de retroalimentar mútuament.

En aquesta comunicació presentem una primera proposta de treball que integra elements propis de l'elaboració de traduccions i de la gestió dels glossaris terminològics que hi estan associats.

Concretament, exposarem:

- Què cal modificar de la metodologia de treball en terminologia per integrar la terminologia en la traducció assistida per ordinador
- Com aprofitar les possibilitats de gestió integrada de textos i termes que permeten les noves eines específiques per a la traducció especialitzada
- Quins aspectes cal tenir presents a l'hora de fer el manteniment de la memòria de

traducció conjuntament amb la memòria terminològica del traductor.

2. La terminologia en la traducció

La terminologia és un element característic dels textos i discursos especialitzats (Sager, Cabré, Kocourek). En conseqüència, és lògic que la resolució de problemes terminològics ocupi una bona part de l'esforç que un traductor dedica a la traducció d'un text especialitzat, i que una gestió acurada de la terminologia en el procés de traducció asseguri uns nivells de qualitat en el text, i de productivitat en el temps.

Tradicionalment, la necessitat d'enregistrar els problemes terminològics en la traducció ha conduït a l'elaboració de dos tipus de recursos, clarament diferenciats:

a) Constitució de glossaris del traductor

Són glossaris que enregistren les diverses solucions proposades pel traductor en les seves traduccions. Les característiques del glossari del traductor són: presenta un format molt simplificat, gairebé sempre bilingüe; conté equivalències lèxiques (termes, col·locacions, fraseologia...), observacions d'ús, i de vegades termes rebutjables (paranys de traducció, falsos amics). La variació lèxica està molt controlada o reduïda a la mínima expressió. Els glossaris del traductor sovint són emmagatzemats en format textual simple, en el mateix processador de textos amb què s'ha resolt la traducció (taules, graelles).

La raó fonamental d'aquest format de glossari és qualitativa: es tracta de glossaris molt lligats a *cada* traducció, i/o a *cada* traductor, en què les solucions i equivalències enregistrades tenen a veure sobretot amb la preocupació per resoldre de manera coherent i harmònica els problemes plantejats en la traducció del text, controlar interferències lèxiques o evitar possibles errors.

[Exemples de mostra de glossaris reals]

b) Constitució de glossaris per al traductor:

Són inventaris lèxics que contenen tota una sèrie d'informacions útils per a la presa de decisions del traductor, en un format monolingüe amb equivalències, bilingüe o plurilingüe.

Aquests glossaris, vocabularis, diccionaris... poden contenir tota una sèrie d'informacions útils per al traductor, de naturalesa molt diversa:

Informació contextual: contextos, col·locacions, notes d'ús

Informació semàntica: definicions, conceptes relacionats, marques temàtiques

Informació gramatical: categoria gramatical, procés de formació

Informació pragmàtica: marques de variació formal, professional, geolectal, codis de fiabilitat...

[Exemples de mostra de glossaris reals]

Les característiques d'aquests repertoris lèxics per a la traducció són per tant ben diferents dels glossaris anteriors: format més complex, sovint en estructura de base de dades relacional; caràcter bilingüe o plurilingüe; molta més variació lèxica, sovint ponderada o contextualitzada; informacions que descriuen diferents nivells d'anàlisi de la unitat lèxica; i emmagatzematge en aplicacions específiques de gestió de bases de dades.

El resultat de l'elaboració de tots dos productes —el glossari del traductor i el glossari per al traductor— ha estat la coexistència de dos entorns físicament separats, les traduccions i els glossaris, que obliguen a una navegació constant entre dues interfícies, físicament separades i sense connexions entre elles (dels textos als termes, dels termes als textos). En els glossaris, a més, s'esmercen esforços importants per reproduir els contextos d'ús *real* de la terminologia recollida en els textos, la qual cosa és una despesa d'energia considerable.

2. La terminologia en les memòries de traducció

Els programes de traducció assistida per ordinador (CAT/TAO) basats en memòries de traducció han dissenyat un entorn de treball que integra per primera vegada la gestió de la traducció i la terminologia.

Els components més importants d'un entorn de treball de TAO són:

- Editor de traduccions
- Eina d'alineació
- Gestor terminològic
- Editor de notes

[Exemples d'entorn TAO]

Els entorns TAO contenen, a més, altres elements, com eines estadístiques i d'anàlisi del text, eines de manteniment de la memòria de traducció, i altres elements de control.

Què aporten les memòries de traducció als problemes que hem descrit en l'apartat anterior?

Des del punt de vista de la naturalesa i la configuració dels glossaris, els programes TAO eliminen la concepció separada de totes dues eines (termes i textos), permetent una interacció dels textos cap als termes i dels termes cap als textos.

I des del punt de vista metodològic, els programes TAO modifiquen els processos i fluxos de treball que fins ara eren dominants en terminologia, la qual cosa considerem que tindrà conseqüències importants per a l'ensenyament de la gestió de la terminologia en contextos de traducció.

Sobre el primer punt, considerem que els entorns TAO modifiquen la concepció dels glossaris en els aspectes següents:

La constitució de *glossaris del traductor* esdevé pràcticament innecessària amb la configuració que tenien abans, perquè la majoria de necessitats que justificaven la constitució d'un glossari queden satisfetes dins mateix de la traducció.

Així, els parells bilingües alineats permeten la consulta del terme en el seu context, examinar diferents col·locacions, detectar unitats de traducció de dimensions variables (unitats fraseològiques, oracionals...), etcètera.

[Exemples reals]

Els glossaris tradicionals tenien una funció fonamentalment orientativa de les tries que havia de fer el traductor, que en molts casos era obertament prescriptiva. Aquesta funció queda ara subsumida en la consulta del corpus bilingüe, que convenientment segmentat i alineat proporcionarà l'equivalent més exacte segons el segment en què es trobi el terme, inserit en els diversos contextos d'ús en què apareix.

El glossari del traductor, a més de la seva funcionalitat d'identificar segments lexicalitzats dintre de la traducció, apareix aleshores com una eina d'ajuda al traductor que li permet enregistrar i controlar la variació denominativa, i que li ha de permetre d'estendre les seves possibilitats de tria més enllà de les opcions que li ofereix la memòria que ja te construïda. Finalment, les notes o observacions que abans il·lustraven les entrades del glossari, ara podran anar lligades directament al text, i no pas al glossari.

Per l'altra banda, la constitució de *glossaris per al traductor* es pot fer en forma de textos paral·lels alineats, incorporant elements de cerca i interrogació terminològica.

La funció bàsica de les informacions contingudes en els glossaris/vocabularis/bancs de dades era proporcionar moltes informacions útils per als traductors dins un registre terminològic. Bona part d'aquestes informacions, de caràcter contextual i pragmàtic, (col·locacions més habituals, selecció d'equivalents, i altres) poden inferir-se directament pel traductor des d'un corpus de textos alineats que incorpori elements de cerca i interrogació terminològica. En altres casos, aquestes cerques es poden efectuar directament sobre Internet utilitzant l'immens corpus de validació de textos especialitzats disponibles a la xarxa.

[Exemples reals]

Quines informacions necessiten encara ser tractades en registres terminològics pensats per a la traducció?

- informacions gramaticals explícites
- variació denominativa ponderada
- notes d'abast semàntic/pragmàtic
- indicacions d'ús

3. La gestió de la terminologia en la traducció: canvis i conseqüències

L'aparició dels entorns TAO no solament ha de comportar canvis en la configuració, continguts i presentació dels glossaris que s'elaboren *des de o per a* la traducció.

Entenem que aquests canvis, que suposaran una integració més gran de textos i terminologia, afectaran aspectes com la metodologia d'elaboració de glossaris i l'ensenyament de la terminologia en contextos de traducció.

Canvis en la metodologia:

- *Anàlisi prèvia del text.*— Les eines d'anàlisi textual que incorporen els entorns TAO permeten de fer un buidatge del text contra les traduccions prèviament resoltes pel mateix traductor. D'aquesta manera, s'obtenen estadístiques molt útils que indiquen el grau de repetició lèxica, el percentatge de segments de text traduïts, el nombre d'unitats no resoltes en els textos o el glossari, etc.
- *Revisió de la pretraducció.*— Els entorns TAO, a més de la memòria de traducció, incorporen funcions de pretraducció completa i pretraducció parcial, de manera que el traductor pot revisar el resultat del contrast de la memòria sobre el text a traduir, i valorar si el resultat és suficientment bo, ajustat a les necessitats del nou context de traducció, si està suficientment actualitzat, etcètera.
- *Criteris de selecció.*— La selecció dels termes que formen part d'un glossari en la traducció pot constituir-se sobre la base d'uns criteris fiables, fonamentats en les necessitats/problemes reals trobats a la traducció (ambigüitat, polisèmia, variació, etcètera. [vg. Cabré & al. en aquest mateix congrés]).
- *Tipus d'unitats.*— El glossari del traductor pot recollir més fàcilment, al costat de les unitats terminològiques nominals, unitats de dimensions variables (col·locacions, unitats fraseològiques, unitats oracionals), generades directament des dels corpus bilingües alineats. Tots els segments identificats dins de text poden emmagatzemar-se al costat de les altres unitats, de manera que poden conviure unitats d'extensió variable, en què se solapin els continguts
- *Entrada de dades.*— El procés d'entrada de dades es pot fer de manera ràpida marcant les unitats terminològiques en el text d'entrada i en el text d'arribada. Aquest procés d'entrada ràpida permet de crear un glossari immediat que podrà ser revisat posteriorment.
- *Gestió simultània de diversos glossaris.*— Per a cada traducció el traductor podrà tenir disponibles diversos diccionaris simultàniament, relacionats per àrees temàtiques, projectes de traducció o criteris diferents.
- *Lematització.*— La lematització de les entrades que presentin algun tipus de flexió no serà sempre necessària, atès que passarà a ser un aspecte directament controlat pel gestor terminològic integrat en la traducció.

- *Manteniment.*— El manteniment de glossaris es pot fer *in vivo*, contrastant la validesa o acceptabilitat de les solucions que es proposen amb les traduccions que es van realitzant en cada moment.

Canvis en la didàctica:

Actualment, la separació física entre text traduït i producte terminològic afavoreix la dispersió de coneixements, la compartimentació de continguts, les contradiccions en idees bàsiques (elaboració de glossaris amb metodologies i finalitats diferents). Igualment, es desaprofita la possibilitat de reaprofitar materials elaborats en altres assignatures.

La integració que proposem:

- facilitarà l'autonomia de l'estudiant, ja que farà possible que la resolució dels seus glossaris i traduccions especialitzades parteixi de coneixements acumulats, i li permetrà d'integrar competències i habilitats que ara té dispersats en diferents matèries
- permetrà el reaprofitament i enriquiment dels seus treballs, de manera que resultats produïts en unes assignatures es podran reutilitzar en d'altres, i alguns dels treballs produïts, com ara glossaris terminològics, podran ser editats en html i difosos a Internet
- integrarà l'aprenentatge d'eines informàtiques d'ajuda a la traducció en el mateix procés de treball de cada matèria, aspecte molt necessari i que els estudiants han reclamat en diverses ocasions.